

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-328-336>

УДК 37.01:8111.111

Никитюк Світлана Іванівна,

старший викладач кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка

Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2304-9291>

nykytiuksi@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ВЕРБАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІДІОМ

Анотація. У статті зосереджено увагу на вербальному компоненті фонових знань, а саме його частотність у появі в ідіомах, що відображають національний характер.

Соціокультурна компетенція складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенцій. Країнознавча компетенція – це знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни). Лінгвокраїнознавча компетенція – це володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни.

Зазвичай учасники комунікативного акту із початку намагаються визначити загальний для них об'єм знань, а потім інтуїтивно враховують його, що надалі відображається і на формі, і на змісті мовлення. Такі загальні знання для усіх учасників спілкування мають назву *фонових знань*, у структурі яких виділяють вербальний компонент.

Фразеологізми будь-якої мови є найціннішим лінгвістичним явищем, в якому відображені національна культура, звичаї та вірування, фантазія та історія народу, мова якого вивчається.

Для ідіом властива образна мотивованість, яка прямо пов'язана із світоглядом народу-носія мови, тому можна стверджувати, що ідіоми культурно-національно марковані. Тому можна стверджувати, що вони слугуватимуть прийнятним матеріалом для формування вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції учнів про англомовні країни.

Перераховано вправи на формування вербального компоненту країнознавчої компетенції: автентичні тексти чи спеціально складені із ідіоматичними висловами; до- і післятекстові вправи, спрямовані на формування мовленнєвих

лексичних навичок із використанням поданих ідіом.

Запропоновані такі завдання на відповідну тему: завдання перед прочитанням тексту; безпосереднє читання тексту; завдання після прочитання тексту; завдання «так чи ні»; заповнити пропуски із відповідною ідіомою; вибрати правильну опцію із значенням певної ідіоми; придумати історію для ілюстрування поданих речень.

Ключові слова: соціокультурна компетенція; лінгвокраїнознавча компетенція; фонові знання; вербальний компонент; звичаї; традиції; ідіоми.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Не потребує доказів той факт, що вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з пізнанням культури та етнічних особливостей даної мови. Більш того, адекватне оволодіння іноземною мовою неможливе без вивчення елементів культури країни мови, яка вивчається, тобто без соціолінгвістичної та соціокультурної компетенції. Складовою частиною соціолінгвістичної та соціокультурної компетенції є знання про модель поведінки, яка прийнята в суспільстві і яка включає в себе загальноприйняті ідеали та цінності, а також мовні та немовні способи комунікації. У кожному суспільстві панують свої власні уявлення про поведінку і стосунки стосовно цілого ряду понять, які охоплюють такі сфери, як сім'я, робота, освіта, дозвілля і т.д. Крім того, членів певного соціуму об'єднують спільні знання про реалії, котрі можуть виявитись невідомими іноземцям. Це можуть бути імена політиків, рекламні салогани, ідіоми, тощо.

Постановка проблеми. Вивчення іноземної мови – це не тільки навчання іншомовної комунікації, але й також формування особистості, готової до спілкування, до участі в діалозі культур, який неможливий без соціокультурних знань. Тому відсутність соціолінгвістичної та соціокультурної компетенції може призвести не тільки до нерозуміння учнями деяких реалій, властивих іноземній культурі, але й до їх неприйняття.

Соціокультурна компетенція складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенцій. Країнознавча компетенція – це знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни). Лінгвокраїнознавча компетенція – це володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії мови, і досягати у такий спосіб повноцінної комунікації [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про лінгвокраїнознавчий аспект навчання іноземної мови, про зміст комунікативної компетенції теоретично

обґрунтовано у працях багатьох учених (М. Аріян, Є.Верещагін, Н. Гез, І. Зимня, Н. Ішханян, В. Костомаров, О. Леонт'єв, Ю. Пассов, В. Редько, В. Сафонова, Л. Смелякова, Г. Томахін, В. Топалова, Р. Adler, D. Brown, E. Hall, R. Lado та ін.).

Зарубіжні вчені М. Кенел, М. Свейн, Л. Бахман, А. Палмер, Р. Кліффорд, М. Вятютнєв, В. Коккота Н. Гез, В. Топалова запропонували структуру комунікативної компетенції, проаналізувавши її складові. Їхні дослідження свідчать про те, що для успішного процесу комунікації недостатньо володіти лише мовною компетенцією, а саме знаннями про систему і структуру мови, її одиниць та правил їх сполучення, а варто залучити такі її елементи (або мікросистеми) як соціолінгвістична та соціокультурна компетенції, а це в свою чергу і є запорукою ефективного спілкування.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – розглянути формування вербального компоненту фонових знань з допомогою ідіоматичних висловів, що відображають національний характер носіїв англійської мови.

Для реалізації мети поставлені такі **завдання**:

- визначити риси вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції;
- перерахувати вправи на формування вербального компоненту країнознавчої компетенції із ідіомами на позначення характеру носіїв англійської мови.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODOLOGY

Для реалізації поставлених мети та завдань було використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз лінгвістичної, методичної літератури з проблем наукового пошуку; навчально-методичних джерел.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH OUTCOMES

Лінгвокраїнознавство як галузь соціолінгвістики ставить перед собою завдання вивчення елементів загальнонаціональної культури, які втілюються у літературному мовному стандарті, що обслуговує усю націю [3].

Беручи до уваги тісний взаємозв'язок культури та мови, а також визначаючи складові елементи соціокультурної компетенції, важливо та необхідно враховувати єдність мов зі світом і культурою народів, що розмовляють цими мовами. Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Для цього необхідно подолати культурний бар'єр. Фонові знання характерні для жителів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що може ускладнити процес спілкування, оскільки неможливо порозумітися без можливості знайти еквівалент у своїй мові.

До фонових знань відносяться пов'язані зі словами певної мови відомості культурного, матеріально-історичного, географічного характеру, уявлення про побут, традиції, звичаї [3].

У цьому випадку носієм країнознавчої інформації є слово чи словесний комплекс. Такі явища і факти культури, що вони позначають у свою чергу, відомі усім членам мовної спільноти, оскільки засвоюються ними у процесі навчання і виховання. Так, американцям добре відомо, хто такий Homes Abe (прізвисько президента Лінкольна), і який асортимент у магазинах Woolworth чи "cent stores" (дешеві товари повсякденного вжитку) [2].

Фонові знання зосереджені у свідомості носія мови та тієї національно-мовної спільноти, до якої цей індивід належить. Коли людина засвоює чужу мову, вона оволодіває й відповідними фоновими знаннями, через них долучається до культури та менталітету іншого народу. У процесі вивчення іноземної мови поза мовним середовищем учні оволодівають цими знаннями одночасно із засвоєнням слів з національно-культурною семантикою.

Для вербального компоненту окрім фонові лексики властиві поняття реалій (безеквівалентних лексичних одиниць, аббревіатур, назв подій суспільного і культурного життя країни, імена історичних осіб).

Безеквівалентні лексичні одиниці – це культурно-марковані лексичні одиниці, які слугують для вираження тих понять, які відсутні в іншій культурі та іншій мові, вони не мають еквівалентів за межами мови, до якої належать (Tower, pub, city) [1]. Семантизація безеквівалентної лексики потребує глибших знань про лексичну одиницю, про її лінгвокраїнознавчі, фонові характеристики, котрі можна отримати, лише вивчаючи побут, культуру народу-носія мови, адже до без еквівалентної лексики зазвичай відносяться назви реалій життя та побуту народу.

У лінгвокраїнознавчій теорії терміном «реалії» позначають предмет (явище культури) та слово, що його називає. За своїм змістом реалії – це словесне відтворення фактів, пов'язаних з історією, географією країни, особливостями політичної структури суспільства, побутом, звичаями народу британської культурно-генетичної спільноти [1].

До англomовних реалій зазвичай відносяться:

1. Топоніми:

- назви об'єктів фізичної географії: Snowdonia, Thames;
- назви складових частин країни (регіонів, графств та ін.): East Anglia, Highlands, Suffolk, Yorkshire;
- назви міст: Brighton, Cambridge;
- назви міських районів: Westminster, Kensington, Chelsea;
- назви вулиць та площ: Fleet Street, Kings Road, Downing Street;
- назви окремих будівель: Westminster Abbey, The Tower of London, British Museum;
- назви парків та зоопарків: Hyde Park, London Zoo etc.

2. Антропоніми: King Arthur, Isaac Newton, Charles Dickens, Joshua Reynolds, James Cook, John Lennon, Winston Churchill, Margaret Thatcher etc.

3. Етнографічні реалії:

- одяг, взуття: kilt, tartan, plaid, leine, trews;
- їжа, напої: fish and chips, haggis, pudding;
- побутові заклади: pub, loo, chemists;
- транспорт: double-decker, Dunlop, tube;
- відпочинок, спорт, ігри: Boat Race, caber, soccer, snooker, Wembley, cricket, Wimbledon, Highland Games;

- звичаї та традиції, свята: Remembrance Day, Trooping the Colour, St. Patrick's Day, the Queen's Silver Jubilee etc.

- рослини та тварини, назви, що пов'язані з захистом навколишнього середовища: Battersea Dog's Home, daffodil, thistle, leek, shamrock, poppy, red rose, clover, moor, heather, Robin Redbreast, Greenpeace, RSPCA (the Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals).

4. Суспільно-політичні реалії: House of Parliament, the Blues and the Royals, OBE (Order of the British Empire), the State Opening of Parliament, constitutional monarchy, 10 Downing Street, the Queen etc.

5. Реалії системи освіти: girl guide, Patrol, summer schools, National education Act, system of options, careers guidance, PTA (Parent-Teacher Association), system of options etc.

6. Реалії культури:

- діячі культури: Charlotte Bronte, Robert Burns, David Copperfield, Peter Pan, Charles Dickens, George Orwell;

- кіно і театр: Nell Gwynn, Sean Connery, Globe Theatre, the Royal Opera House, Barbican Centre;

- образотворче мистецтво: National Gallery, Tate Gallery, Joshua Reynolds, J.M.W. Turner;

- музика: Promenade concerts, Arthur Sullivan, the Royal Albert Hall, Andrew Lloyd Webber, the Beatles, the Rolling Stones, Black Sabbath, the Who, led Zeppelin, Pink Floyd;

- засоби масової інформації: the BBS, the Independent, the Observer, the Times, Financial Times, Top of the Pops etc.[1].

Джерелом національної самобутності є асоціативно-образне сприйняття навколишнього світу та його словесне вираження [2]. У кожній мові є фразеологізми з національно-культурною семантикою, яка формується під впливом етнолінгвістичних, історичних, соціологічних, культурологічних, ареальних та інших особливостей конкретної мовної спільноти. І. Воробйова вважає, що фразеологічна система мови відображає культурно-історичний досвід народу – носія мови, дає можливість зрозуміти національну психологію, національне бачення світу, наприклад: An Englishman's home is his castle (Мій дім – моя фортеця); Praise is not pudding (Слів густо, а в животі пусто); Take care of the pence and the pounds will take care of themselves (Гріш копи стереже) [1]. Очевидно, що в кожному з цих сталих висловів на лексичному

рівні присутнє посилання на реалії англійської культури та способу життя – «будинок англійця», «пудинг», «пенс», «фунт»; на особливості характеру британців – ощадливість, передбачливість, демократизм.

Фонова лексика може бути представлена фразеологізмами, афоризмами, формулами мовленнєвого етикету.

Фразеологізми будь-якої мови є найціннішим лінгвістичним явищем, в якому відображені національна культура, звичаї та вірування, фантазія та історія народу, мова якого вивчається. Особливо цікава тут ідіоматика, та частина фразеології, у якій часто спостерігається повний відрив слів-компонентів від їхнього значення у словнику.

Для ідіом властива образна вмотивованість, яка прямо пов'язана із світоглядом народу-носія мови, тому можна стверджувати, що ідіоми культурно-національно марковані. Тому можна стверджувати, що вони слугуватимуть прийнятним матеріалом для формування вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції учнів про англомовні країни.

Якщо ідіоми безпосередньо зв'язані із світоглядом певного народу, то вони, безсумнівно, відображають і його національний характер, який, як відомо, є частиною національної культури.

Учена-методистка М. Колкова провела аналіз літератури, присвяченій цій проблемі, та виділила основні риси характеру американців.

Назвемо деякі з них:

– абсолютна практична домінанта національного характеру – спрямування на успіху будь-якому його втіленні, перш за все, грошовому: top banana or top dog (the head of any business or organization; the most influential or most prestigious person in an establishment) – голова бізнесу чи найвпливовіша людина на підприємстві); big cheese or an important person (важлива персона), big gun (лідер), big shot (великий чиновник); nothing succeeds like success (success in one thing makes success in other things easier – успіх тягне за собою ще більший успіх);

– якості характеру, що обслуговують головну мету – успіх: змагальний дух, раціоналізм, оптимізм, готовність до гранично напруженої праці заради досягнення мети, успіху, наполегливість у ділі, навчанні, повага до професіоналізму, технічної хватки: burn the candle at both ends – to work too hard without enough rest (працювати дуже напружено, не покладаючи рук; burn the midnight oil – to study late at night (займатися усю ніч безперервно); hit the books – to study your school assignment, prepare for classes (готуватися до занять); pull up one's sock – to try to do better (докладати максимум зусиль) [2].

Таким чином, оскільки ідіоми відображають характер нації, який, у свою чергу, є невід'ємною частиною культури народу, то вони, відповідно, можуть слугувати хорошим матеріалом для формування вербального компонента лінгвокраїнознавчої компетенції учнів про країну, мову якої вивчають.

Ця методика може включати такі компоненти:

1. Текст, що має у складі ідіоматичні вислови. Тексти можуть бути як автентичні, так і спеціально складені для цієї мети зразки.
2. До- і післятекстові вправи, спрямовані на формування мовленнєвих лексичних навичок із використанням поданих ідіом.

Це можуть бути завдання на запропоновану тему:

- Pre-reading tasks;
- Read the following text;
- Post-reading tasks;
- Agree or disagree;
- Fill in the gap with an appropriate idiom;
- Choose the sentence that best fits the following;
- Make up a story to illustrate each sentence below [2].

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Знання іноземних мов є важливою передумовою для особистих, професійних та економічних контактів. Крім того, кожний урок іноземної мови – це перехрестя культур, це досвід міжкультурної комунікації, тому що кожне іноземне слово відображає іноземний світ та іноземну культуру: за кожним словом стоїть обумовлене національною свідомістю уявлення про світ.

Отже, іншомовна соціокультурна компетенція, а саме її лінгвокраїнознавчий складник – це знання культурних особливостей носіїв мови, їх звичок, традицій, норм поведінки, етикету і вміння розуміти та адекватно використовувати їх у міжкультурній комунікації, залишаючись при цьому носієм іншої культури, і дозволяє почувати себе впевнено та комфортно в іншомовному середовищі

Згідно з дослідженням, між мовою та культурою існує тісний зв'язок, і тому доцільно вивчати іноземну мову, враховуючи компоненти культури, які мають національно-специфічне забарвлення: традиції, обряди, реалії, слова з частковою семантичною еквівалентністю, фразеологізми, усталені етикетні вислови, іншими словами при вивченні іноземної мови необхідно враховувати соціокультурну компетенцію. Остання ж складається із лінгвокраїнознавчої компетенції, до якої у свою чергу варто віднести особливості національного характеру комунікантів, специфіку їх емоційного складу, специфічні особливості мислення, тому що реальне використання слів в мовленні або відтворення мовлення визначається знанням соціального і культурного життя спільноти, що спілкується даною мовою.

Саме лексика і фразеологія є найчутливішими показниками культурних знань народу, що відображені в мові, і дають змогу дослідникові знайти те спільне, що об'єднує народи, і те унікальне, що вирізняє їх серед інших.

Було визначено, що ідіоми відображають характер нації, який, у свою чергу, є невід'ємною частиною культури народу, тому, відповідно, при навчанні іноземних мов фразеологізми слугуватимуть прийнятним матеріалом для формування вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції учнів про англomовні країни.

Стаття не вичерпується лише висвітленими питаннями. **Перспективним напрямом дослідження** вважаємо удосконалення системи сформованості вербального компоненту лінгвокраїнознавчої компетенції для здобувачів вищої освіти.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*, 2002. Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої, Київ: Ленвіт, 328.
2. *Обучение иностранным языкам в школе и вузе*, 2001. Методическое пособие для преподавателей, аспирантов и студентов, Санкт-Петербург: Каро, 170-184.
3. Adams, T. W., Kuder, S. R., 1997. *Attitudes Through Idioms*. Boston. Massachusetts, 23.

VERBAL COMPONENT OF LINGUO-COUNTRY-STUDYING COMPETENCE BUILDING WITH THE HELP OF IDIOMS

Svitlana Nykytiuk

Senior Lecturer at the Department of English language
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2304-9291>
nykytiuksi@gmail.com

Abstract. The article deals with the background knowledge verbal component, namely its frequency occurrence in the idioms which described a character of the nation.

Socio-cultural competence consists of country-studying and linguo-country-studying competences. Country-studying competence is students' knowledge of the culture of the country whose language is being studied (knowledge of history, geography, economy, and government, features of life, traditions and customs of the country). Linguo-country-studying competence supposes students' mastery of speech and non-speech (facial expressions, gestures accompanying utterances) behavior of native speakers in certain communicative situations that is, the formation of students' holistic system of ideas about the national and cultural characteristics of the country. Usually participants of the communicative act try to determine the total amount of knowledge for them from the beginning and then intuitively take it into account, which

is further reflected in the form and content of speech. Such general knowledge for all participants of communication is called background knowledge, in the structure of which there is a verbal component.

Idioms of any language are the most valuable linguistic phenomenon which reflects the national culture, customs and beliefs, creativity and people history, which language is being learnt.

Idioms are characterized by figurative motivation which is directly related to the worldview of the native people therefore, it can be argued that idioms are culturally and nationally labeled. They may be claimed to serve an appropriate source for forming the verbal component of the pupils' country-studying competence.

The exercises for the verbal component of country-studying competence building were presented. They are original texts or texts composed on purpose with idioms; pre- and post text exercises for speech skills building with the defined idioms.

The tasks with the defined topic were proposed: pre-reading tasks; read the following text; post-reading tasks; agree or disagree; fill in the gap with an appropriate idiom; choose the sentence that best fits the following; make up a story to illustrate each sentence below.

Keywords: socio-cultural competence; linguo-country-studying competence; background knowledge; verbal component; customs; traditions; idioms.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Metodyka vykladannia inozemnyh mov u serednih navchalnyh zakladah*, 2002. [Methodics of teaching foreign languages in secondary schools]: pidruchny, vyd. 2-e, pererobl. Kol. Avtoriv pid kerivn. Nikolayevoi S. Yu., Kyiiv, 328.
2. *Obucheniiie inostrannym yazykam v shkole i vuze*, 2001 [Teaching foreign languages in secondary schools], Metodicheskoiie posobiie dlia prepodavatelei, aspirantov i studentov, Sankt-Peterburg, 170-184.
3. Adams, T. W., Kuder, S. R., 1997. *Attitudes Through Idioms*, Boston. Massachusetts, 23.